

ЛАРИСА МОВЧАН

(Вінниця)

КОМУНІКАТИВНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ШВЕЦІЇ

Розглянуто теоретичні й практичні аспекти комунікативного навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах Швеції. Здійснено ретроспективний аналіз методів навчання іноземних мов, чинники, які вплинули на розвиток досліджуваного питання.

Ключові слова: комунікативно-орієнтоване навчання іноземних мов, комунікативна компетентність, шкільна освіта Швеції.

Процеси інтернаціоналізації суспільного життя, динамічний розвиток глобалізованої економіки, інтеграція у світовий політичний, економічний та культурний простір зумовлюють необхідність наближення якості вітчизняної освіти до світових стандартів. Це знайшло відбиток у Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ ст.), Національній доктрині розвитку освіти, Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) «Шляхом європейської інтеграції». У цьому контексті пріоритетного значення набувають порівняльно-педагогічні дослідження, актуальність яких у вітчизняній педагогіці викликана потребою пошуку нових форм і методів навчання іноземних мов та оновлення змісту шкільної іншомовної освіти в цілому. З огляду на це цікавим виявляється досвід вирішення проблеми втілення комунікативно-орієнтованого навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах зарубіжжя. На нашу думку, пильної уваги вартують надбання Швеції, яка досягла значних успіхів у галузі шкільної іншомовної освіти та посідає провідне місце серед європейських країн за рівнем володіння її громадянами іноземними мовами, передусім англійською.

Питання реалізації комунікативного підходу до навчання іноземних мов не нова. Вона висвітлювалася в працях вітчизняних і зарубіжних вчених А. Бердичеського, І. Бім, Н. Гальскової, О. Коваленко, С. Крамш, Р. Мільруд, С. Ніколаєвої, Д. Нунана, Є. Пассова, В. Редька та ін. У шведській педагогічній літературі комунікативно-орієнтованому навчанню присвячені роботи Д. Ліндبلاد, Б. Лундала, П. Малмберга, Х. Перссон, У. Торнберг та ін.

Метою статті є здійснення ретроспективного аналізу методики навчання іноземних мов у Швеції, виявлення й характеристика засад комунікативно-орієнтованого навчання, педагогічних умов розвитку практики іншомовного комунікативного навчання.

Вивчення проблеми розвитку комунікативного навчання неможливе без ретроспективного аналізу методів, що йому передували, адже вони відображували тогочасні педагогічні теорії та цілі навчання відповідно до соціального запиту суспільства. Навчання іноземних мов у Швеції пройшло своєрідний шлях становлення під впливом зовнішніх і внутрішніх політичних чинників. Це зумовлено, з одного боку, стратегічними орієнтирами країни на провідне місце серед країн європейської спільноти, а з іншого – прагненням зберегти свої національні особливості, культурну і мовну ідентичність. Сутність освітніх реформ у Швеції другої половини ХХ ст. полягала в інтернаціоналізації багатонаціонального шведського суспільства. «Ліберальна політика Швеції спрямовувалася на інтеграцію іммігрантів у шведське суспільство, розбудову високо розвиненої держави. Тому освітні

реформи другої половини ХХ ст. вважалися необхідним атрибутом суспільного добробуту та наслідком зростання стандартів в освіті» [5, с. 11]. Освіта стала розглядатися як чинник підвищення конкурентоспроможності країни на міжнародному економічному ринку.

Освітні реформи в Швеції другої половини ХХ ст. були зумовлені багатонаціональною ситуацією, що склалася в країні після Другої світової війни. Швеція завдяки нейтралітетові зберегла свої індустриальні потужності та привабила значний притік іммігрантів до країни. Відтак, у 1950 році Швеція оголосила мультинаціональний статус і започаткувала мовну політику мультилінгвізму, згідно якої шведська мова є державною, англійська є основною та обов'язковою іноземною мовою, представники національних меншин можуть отримати освіту рідною мовою. Отже, забезпечення якісною освітою усіх верств населення незалежно від національного походження стало першочерговим завданням уряду.

Мультилінгвальна мовна політика та соціальні реформи дали поштовх кардинальним реформам в освіті, зокрема іншомовній. Одним із багатьох завдань Комісії була заміна німецької мови у школі на англійську та надання їй статусу обов'язкового предмету, починаючи з 5 класу. До 1940 року курикулами пропонували на вибір три іноземні мови: англійську, німецьку і французьку, проте найбільше учнів (40,0 %) обирали німецьку, а в західних районах країни популярними були англійська і французька мови [4, с. 6]. Вибір англійської мови був виправданим, оскільки після Другої світової війни вона стрімко почала набувати статусу міжнародного засобу спілкування. Притік біженців з Європи у Швецію також зумовлював необхідність вивчення інших європейських мов, тому навчальний план пропонував ще 1-2 іноземні мови на вибір учнів (німецьку і французьку) [5, с. 4].

Шведський науковець П. Малмберг свідчить, що на той час у Швеції не існувало єдиної методичної концепції навчання іноземних мов. Проте, деякі наукові джерела стверджують, що методологічною основою викладання іноземних мов був прямий метод, оскільки через мультинаціональну ситуацію, що почала складатися в Швеції, легко можна було знайти вчителя-носія мови [4, с. 19]. Наріжним каменем новітніх упроваджень стало розширення сфери вивчення англійської мови, котре відбувалося під гаслом «Англійська мова для кожного». Необхідність оволодіння англійською мовою як засобом спілкування яскраво відображалася в обраному методі навчання. Тогочасні підручники англійської мови були адаптовані до прямого методу навчання, тому що мали універсальний культурний контекст, а учні відчували себе громадянами Всесвіту [4, с. 16]. У період ще не досить визначеної освітньої політики держави вибір таких підручників був цілком виправданим. Утім, цей підручник цілком відповідав практичній меті навчання.

Наступна реформа 1962 року та запровадження основної дев'ятирічної школи, введення загальнодержавних навчальних планів і програм зробила значний крок до уніфікації освітніх стандартів. Змінилася і методика викладання, що було зумовлено, з одного боку, впливом зарубіжних течій у педагогіці, а з іншого, зростаючою практичною потребою оволодіння мовами. На зміну домінуючому прямому методу прийшов аудіовізуальний [8, с. 33]. Цей метод, в основу якого лягли ідеї біхевіоризму, з'явився вперше в США після Другої світової війни, а його основними рисами були імітація і повторення ключових реплік. Аудіовізуальний метод зосереджується на структурній частині мови та на вживанні граматичних правил.

Навчання за аудіовізуальним методом продовжувалося і після наступної реформи 1969 року. У новому навчальному плані чіткіше конкретизувалися цілі навчання, а відтак і вимоги до рівня кінцевих навчальних досягнень учнів, підвищилася складність навчального матеріалу. Серія підручників для 7-9-х класів «This Way» продовжувала біхевіористські традиції, поєднавши навчання граматики з формуванням повсякденних комунікативних умінь і навичок для оволодіння роз-

мовною англійською мовою в повсякденних ситуаціях. Проте, ці підручники поєднували в собі риси граматико-перекладного та аудіовізуального методів. Мова розглядалася як модель звичок, які розвиваються у класі, наприклад через повторювання учнями разом текстів [8, с. 35]. Важлива увага зверталася на мовлення і письмові завдання як основу побудови знань про мову. Значний акцент робився на імітуванні, і для вироблення навичок широко застосовувалося тренування, зубріння (drilling); обсяг рецептивно-репродуктивних вправ переважав над творчими (продуктивними), а рідна мова в процесі навчання зводилася до мінімуму або зовсім виключалася.

Хоча недоліком цього методу було обов'язкове уникнення учнями помилок, що створювало певний психічний бар'єр в оволодінні мовою, шведський вчений У. Торнберг не погоджується з тим, що цей метод не дозволяє учням самостійно розвивати мовленнєві навички та уміння. Вона також не згодна з думкою про те, що він перешкоджає створенню належного навчального середовища, де учні мали б можливість спілкуватися так само, як і читати, писати і слухати. [8, с. 35-36]. Більш того, вона заперечує, що за допомогою аудіолінгвального методу учні можуть розвивати нові мовні навички з іноземної мови через втручання рідної мови у навчальний процес [8, с. 37].

З розвитком зарубіжних концепцій навчання іноземних мов у шведській педагогічній думці відбулося переосмислення змісту навчальних планів і програм із мов у бік їх комунікативної спрямованості. Р. Картер і Д. Нунан у своїй праці «Навчання англійської мови як іноземної» стверджують, що комунікативний метод був започаткований у 1970-х рр. Акцент навчання змістився з мови як системи на мову як засіб спілкування [2, с. 2]. Відповідно автори курикулумів, навчальної літератури і вчителі почали розробляти зміст навчання, який би відповідав комунікативним потребам учнів [8, с. 2].

Комунікативний підхід ґрунтується на ідеї, що успішне оволодіння іноземною мовою можливе через спілкування її засобами. Тому важливо формувати комунікативні вміння студентів в усіх видах мовленнєвої діяльності: говорінні, читанні, аудіюванні та письмі. Коли учні задіяні у реальному спілкуванні, вони використовують природні стратегії оволодіння мовою, що дозволяє їм вчитися використовувати її.

Уведення поняття «комунікативної компетентності» стало одним з чинників впливу на розвиток сучасної методики навчання іноземних мов у Швеції [1, с. 39]. Ще Н. Чомські почав застосовувати цей термін у середині 1960-х стосовно «обізнаності мовця про мову та його здатності її використовувати та розвивати розуміння граматичної правильності» [8, с. 40].

Р. Картер і Д. Нунан заперечують думку про те, що зміщення акценту відбулося у результаті спостереження і вивчення проблем учнів у використанні граматичних структур, вивчених у класі, у спілкуванні [2]. Це призвело до зміщення від формування граматичної компетенції до комунікативної [8, с. 36]. Р. Картер і Д. Нунан констатують, що це був початок комунікативного підходу до навчання, який залучає такі види діяльності, як рольова гра, пазли, заповнення пропущеної інформації тощо. Водночас, акцент навчання ставився на оволодінні мовою через спілкування [2, с. 36].

Так, уже в навчальному плані для основної школи 1980 року рекомендувалося організовувати навчальний процес у такий спосіб, щоб стимулювати бажання учнів використовувати іноземну мову, не загострюючи уваги на припущенні ними незначних помилок – тобто усіяко допомагати учням долати психологічні бар'єри під час іншомовного спілкування [4, с. 18]. Така позиція відповідає основним положенням комунікативного підходу, за яким припущення незначних помилок вважається природнім явищем у навчанні мови. Запровадження нового на-

вчального плану у 1980 році мало низку соціальних і педагогічних підстав. Його новизною був перехід від принципу «навчати учителем» (*teacher centered method*), характерного для методу повної фізичної реакції та аудіолінгвального методу навчання та програм минулих років, до принципу «вивчати самостійно» (*learner centered method*) [1, с. 118]. Такий перехід орієнтував на комунікативний підхід у навчанні мов. У навчальному плані вперше визначено основні види мовленнєвої діяльності, не розмежовуючи вивчення лексики і граматики, а саме: читання, аудіювання, говоріння і письмо. Вони були інтегровані в усіх навчальних програмах різними варіантами: «читання і мовлення», «аудіювання і письмо», «читання і письмо». Така інтеграція дала змогу під час навчання іноземної мови концентрувати увагу на продуктивних видах мовленнєвої діяльності, що найефективніше вирішувало питання комунікативної спрямованості навчання.

У чинному навчальному плані від 1994 року [3], який зазнав незначних змін протягом 2001-2006 рр., та навчальних програмах із іноземних мов підкреслюється орієнтація освіти на міжнародну перспективу, яка дає можливість молоді побачити дійсність у глобальному контексті, а також для міжнародної солідарності, підготовки до життя в багатокультурному та багатонаціональному суспільстві. У звіті «Про результати оцінювання школярів основної школи – NU-03» (2003 рік) зазначається, що англійська мова вважається найпопулярнішим предметом в основній школі Швеції, а учні високо вмотивовані до її вивчення [6, с. 42]. Зазначимо, що стосовно англійської мови у шведському суспільстві існує штучний білінгвізм завдяки створеному засобами масової інформації штучному іншомовному середовищу. Проте, не всі учні цілком задоволені власними навчальними результатами. За останні десятиліття популяризація комунікативного методу в навчанні іноземних мов призвела до зменшення кількості письмового мовлення на уроці. У своїй праці «Дидактика мови» шведський науковець У. Торнберг пояснює цю причину відходом від принципу «навчати вчителем» до «навчатися самостійно» [8, с. 25].

Оскільки навчання іноземної мови передбачає формування в учнів комунікативних умінь і навичок, потрібно використовувати різні комунікативні ситуації [4, с. 3-4]. У чинному навчальному плані від 1994 року зазначається, що саме через спілкування кожен учень отримує можливість розвинути власні іншомовні мовленнєві уміння і навички, а отже, набути впевненості у власних здатностях використовувати іноземну мову як засіб спілкування [3, с. 9-12]. Варто зазначити, що вказівок щодо порядку навчання того чи іншого мовного явища, застосування того чи іншого виду мовленнєвої діяльності не представлено. Управління шкільної освіти (*Skolverket*) зазначає, що учитель повинен поєднувати навчання граматичних явищ і певний комунікативний контекст, що дозволяє учневі оволодіти мовою у її різноманітті [7, с. 13].

У. Торнберг наводить критерії, що характеризують успішного учня у вивченні іноземної мови «*The Good Language Learner*» [8, с. 22]. Один із критеріїв указує на практичну потребу, тобто вмотивованість учня. У навчальних програмах з англійської мови та окремо із сучасних мов наголошується на необхідності оволодіння цими мовами для подальшого навчання та професійної діяльності у глобалізованому світі, туризму та особистих контактів.

Таким чином, розвиток сучасної теорії та практики навчання іноземних мов зумовлювався низкою соціально-педагогічних чинників: мультинаціональним статусом Швеції, політикою мультлінгвізму та забезпеченням конкурентоспроможності держави підняттям освітніх стандартів та через оволодіння її населенням іноземними мовами. На сучасному етапі методологічну основу навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах Швеції складають дидактичні та психолінгвістичні положення комунікативного методу (рівноправне формування умінь і навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності, тематико-ситуативна

організація навчального матеріалу з урахуванням особистісних і вікових особливостей учнів). Важливим чинником успішності застосування комунікативно-орієнтованого навчання є висока вмотивованість шведів до оволодіння іноземними мовами.

Перспективи подальших розвідок у цьому контексті становлять проблеми навчання іноземних мов в умовах мультилінгвізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Исмаилов Э. Э.* Шведская модель довузовской профессиональной подготовки: [монография] / Э. Э. Исмаилов. – Карлскруна : Муниципальная гимназия им. Чэпмена, 2002. – 342 с.
2. *Carter R.* The Cambridge Guide to Teaching English to Speakers of Other Languages / R. Carter, D. Nunan. – Cambridge : Cambridge University Press, 2001. – 161 p.
3. Curriculum for the Compulsory School System, the Pre-School Class and the Leisure-time centre / Lpo 94. – Stockholm, Ministry of Education and Science in Sweden and National Agency for Education, 2001. – 20 p.
4. *Malmberg P.* De moderna spraken i grundskolan och gymnasieskolan fren 1960 och framet / P. Malmberg.–Stockholm : Skolverket, 2000. – 33 s.
5. *Marklund S.* Research and Innovation in Swedish Teacher Training / S. Marklund // New Patterns of Teacher Education and Tasks : Country Experience, Sweden. – Paris : OECD, 1974. – P. 15-80.
6. Skolverket Den nationella utvärderingen av grundskolan. – Stockholm : Skolverket, 2005. – 54 s.
7. Syllabuses for the Compulsory School / [National Agency for Education]. – Stockholm : Skolverket, 2001. – 98 p.
8. *Tornberg U.* Sprakdidaktik / U. Tornberg. – Malmo : CWK Gleerups, 1997. – 225 s.

ЛАРИСА МОВЧАН

КОМУНИКАТИВНО-ОРИЕНТИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ ШВЕЦИИ

Рассмотрены теоретические и практические аспекты коммуникативного обучения иностранным языкам в общеобразовательных учебных заведениях Швеции. Осуществлен ретроспективный анализ методов обучения иностранным языкам, факторы, которые повлияли на развитие исследуемого вопроса.

Ключевые слова: коммуникативно-ориентированное обучение иностранным языкам, коммуникативная компетентность, школьное образование Швеции.

LARYSA MOVCHAN

COMMUNICATIVE FOREIGN LANGUAGE TEACHING AT SECONDARY EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS IN SWEDEN

The issue of development of communicative learning and teaching at secondary educational establishments of Sweden, going into the retrospective analysis of methods of foreign language teaching, factors that influenced its development are considered. The system of foreign language education was greatly influenced by the social reforms in the country which resulted in launching the policy of multilingualism, according to which English was prioritized among other foreign languages taught at school and was declared as compulsory at all stages of education. It gave start to numerous educational reforms which influenced the content of foreign language education in the second half of the XX century. Prior to the reforms the direct method was used in foreign language teaching. The reform of 1962 gave induce to the use of audio-visual method, which was greatly conditioned by the theory of behaviorism. This method was reflected in the textbooks of that time. It concentrated on the reproducing activities rather than creative ones, while avoiding mistakes was one of its features. During the following reforms the shift to communicative foreign language teaching occurred. It is explained by the necessity to use foreign language for communication and new trends in pedagogical science. The previous research brings up the establishment of Communicative Language Teaching in language classrooms. Speech has become a bigger and

more important part. This is due to changes in the Swedish school, where direct and audio-visual methods have changed to a more communicative way of teaching. There has been a shift in language teaching from emphasizing teaching towards emphasizing learning, and therefore, we argue, that the focus has shifted from a teacher centered approach to a learner centered approach in the language classrooms. The term communicative competence is highlighted as well as the idea of a communicative teaching which emphasizes meaningful interaction among students along with negotiation to complete a task. Thus didactic and psycholinguistic concept of the communicative method includes equal development of pupils' skills and abilities in all kinds of communicative activity, thematic and situational organization of the material, consideration of pupils' individual and age peculiarities.

Keywords: *communicative learning and teaching, communicative competence, foreign language teaching, secondary education in Sweden.*

Одержано 6.04.2013, рекомендовано до друку 15.04.2013.